

характеризує насичений термінологією стиль філософського дискурсу, який містить чимало важких для сприйняття реципієнтом синтаксичних конструкцій. Завдання поглиблюється наявністю глибокого вертикального контексту, імпліцитними посиланнями, алюзіями та цитатами. Слід також враховувати небезпеку гри слів та мовою як такою, які є також засобами наукової аргументації у філософському тексті.

Поряд із необхідністю вдумуватися у думку автора, важливим завданням перекладача залишається збереження традицій передавання філософських понять на мову перекладу, що сприяє логічній спадкоємності та семантичній цілісності тексту як такого, що вписаний в певну науково-культурну систему традицію, школу, напрямок тощо. Метою адекватного перекладу є передача цілісності дискурсу при обов'язковому збереженні акцентів термінологічного перекладу. Такі компоненти при виданні перекладацького філософського тексту, як супутня аналітична стаття, предметний та іменний покажчики, коментар і примітки, спеціальний додаток дуже важливі і практично невід'ємні складові філософського перекладу.

Отже, переклад філософських творів – це переважно тривалий процес, який передбачає не один варіант, не одну спробу перекладу. За словами українського філософа В.С. Горського: "Переклад вимагає розбудови власної живої мови, ми працюємо відповідно до ідей, що ними жив мислитель, чий твір перекладається".

Розмірковуючи над проблемою еквівалентності перекладу, російський філософ Р. Якобсон і спростовує, і стверджує перекладність. Неможливість абсолютної ідентичності сенсів при перекладі на внутрішньомовному рівні обумовлена тим, що синоніми або парафрази навіть однієї мови найчастіше не рівнозначні. У випадку міжмовного перекладу, як зазначає Якобсон, взагалі "відбувається не підстановка одних кодових одиниць замість інших, а заміна одного цілого повідомлення іншим".

Саме тому, можна сказати, що переклад філософських творів – високе літературне й інтелектуальне мистецтво, складна та кропітка діяльність перекладача. Специфіка їхнього перекладу значною мірою залежить від істинного розуміння філософського тексту, від досвіду перекладача та перекладацьких прийомів. Говорячи про можливість і способи передачі смислу філософського твору перекладом, можна сказати, що перекладацькі підходи не можуть бути строго фіксованими, але визначаються в кожному конкретному випадку залежно від перекладацької ситуації, типу вихідного тексту і характеру очікуваного адресата перекладу.

Борисов О.О.

Чернігівський національний педагогічний університет імені Т.Г. Шевченка
кандидат філологічних наук, доцент кафедри германської філології

КОМПОНЕНТНА ДИСКРЕТИЗАЦІЯ КОМУНІКАТИВНОЇ СИТУАЦІЇ

Комунікативна ситуація (КС) є онтологічною формою організації комунікативного процесу [8, с. 567]. *КС* розуміємо як складний комплекс зовнішніх умов спілкування та внутрішніх станів мовців, представлених у мовленнєвому творі як результат дискурсивного процесу. Цей комплекс, з одного боку, породжує мовлення, з іншого, відбивається в мовленні в своїх суттєвих компонентах [9, с. 42]. На відміну від денотативної ситуації, яка формує пропозиціональний зміст речення [5, с. 218], КС представляє знання про тему бесіди, форму контакту, хронотоп, спілкування, його учасників, їх інтелектуально-емоційні, соціально-психологічні, фізичні ознаки тощо, які враховують комуніканти з метою вплинути один на одного [9, с. 40; 10, с. 336]. Тому погоджуємося з О.О. Селівановою, що КС організована саме на підставі діяльнісного процесу інформаційного обміну та впливу [8, с. 568].

Розрізняємо *рівневу, елементну та модульну* стратифікацію *моделі комунікативної ситуації*, яка, визначається нами, вслід за О.О. Селівановою, як така *системна кореляція її складників, за якої взаємодія сприяє інформаційному обміну та комунікативному впливу* [8, с. 573]. Метою даних тез – є розгляд елементної структури комунікативної ситуації.

Незважаючи на унікальний характер кожної ситуації взаємодії, вони характеризуються наявністю спільних *елементів*, які уможливають процес інтеракції. Представлення комунікативної ситуації варіюється у лінгвістичних працях, однак, вона виражена як мінімум в технічній моделі: **передатчик (адресант) – канал – прийомник (адресат)** [4, с. 366]. Більш розширеною її презентацією є **адресант – {контакт – код – референт} – адресат**; адресант (відправник повідомлення) вступає в контакт (взаємодію) з використанням коду (мови) з приводу референта (предмета повідомлення) з адресатом (отримувачем повідомлення) [7, с. 159]. О.О. Селіванова подає спрощену схему у вигляді **адресант – текст – адресат** [8, с. 600], де наявність факторів адресант, адресат вже само по собі імпліцитно передбачають їх контакт, який здійснюється за посередництва тексту – макрозаказу певної реальності. Однак, наприклад, М.Ф. Аліференко в своєму механізмі комунікації – **суб'єкт-1 – код повідомлення – сигнал – канал зв'язку – суб'єкт-2 – повідомлення-2** – стверджує про наявність окремого повідомлення-2 [1, с. 202], того, яке, після перекодування сигналу, "насправді" постає перед адресатом. Тож, цією схемою підкреслюється, перш за все, ментальні основи комунікації: все починається та закінчується когнітивною системою людської свідомості. Ф.С. Бацевич розрізняє в ситуації комунікації взаємопов'язаних її сектори **елементарні компоненти** (адресант, адресат, повідомлення, канал комунікації, фільтри, інформаційний шум, зворотній зв'язок, контекст та ситуація) та **засоби комунікації** (мовної системи, інших семіотичних систем, паралінгвістичні засоби). Всі інші компоненти розширюють та уточнюють загальну схему комунікації [2].

Аналізуючи ряд класифікацій структур спілкування, П.М. Донець пропонує, з нашого погляду вичерпний список чинників **моделі акту комунікації** [див. 3, с. 198-199]. Набір цих ознак – "параметри текстотворення" [6, с. 115] – представляємо, на наш погляд, у логіці динамічного розгортання самої ситуації комунікації:

1) *комуніканти* – учасники дискурсу, їх кількість, які виступають, з одного боку, як свідомості, занурені в буття, семіосферу та текст, а з іншого – як системи соціальних та біологічних ознак: соціальний статус, роль, професія, вік, фізичні дані тощо;

2) *ситуація комунікації*: місце, історичний та даний час, дефіцит часу, комунікативний *контакт*, без якого обмін повідомлень неможливий, *регістр* спілкування (офіційний / неофіційний), *діяльність*: предметна чи ідеальна, до якої включено власне дискурс;

3) *мотивація*: потреби, інтереси, інтенції, які спонукають дискурсивну діяльність;

4) *тема*: предмет обговорення;

5) *код*: семіотична система, застосована для передачі інформації: лінгвістичні та паралінгвістичні засоби, компоненти інших семіотичних систем – символічні позначення, графіка, картини, кольори тощо; *експліцитні* та *імпліцитні* (матеріально невиражені – *соціальні* та *етнокультурні* норми та правила спілкування тощо);

6) *текст* (повідомлення), як головний інструмент комунікації, побудований із семіотичних елементів за певними правилами повідомлення;

7) *канал* як спосіб (визначається з урахуванням можливостей людини: фізіологічних та технічних (вокальний, візуальний, тактильний, нюховий, смаковий)) та *медіуми* як засоби здійснення *комунікації* – усні (телефонні розмови, віч-на-віч, зустрічі, аудіоконференції), письмові (листи, службові записки тощо), електронні (чат-, СМС-, телеповідомлення тощо);

8) *фонові/енциклопедичні знання* або *контекст* (від когнітивних примітивів до суперструктур – фреймів, сценаріїв), які визначають, у тому числі, *фільтри* комунікації або соціальні, фізіологічні, фізичні, психологічні обмеження, накладені на комунікацію;

9) *інформаційний шум* (на *формально-змістовому, інтерактивному, онтологічному* та *соціокультурному* рівнях), який актуалізується в семантичних перешкодах, інформаційному навантаженні, знижуючи ефективність комунікації [2, с. 54-55, 3, с. 198-199; 8, с. 601].

Таке розташування елементів дозволяє говорити про наявність певної впорядкованості в самому процесі породження тексту в акті комунікації і, більше того, про імовірнісний "ідеальний" текст як оптимальний підсумок саме цього процесу вербальної взаємодії [6, с. 115], а їхня збалансованість в ході комунікативного акту забезпечує успішність протікання звичайної комунікації [7, с. 159]. Однак, у реальності може спостерігатися перевага деякого з вказаних параметрів, наприклад, внаслідок розстановки на фоні ситуації комунікативних акцентів, пов'язаних із спрямованістю когнітивно-номінативних зусиль та уваги комунікантів на референті повідомлення, орієнтування на адресата, реалізація внутрішнього світу адресанта, контакт як такий тощо. Таке "перевантаження" певного елемента комунікації може вести до її збою, непорозуміння, внаслідок нездатності чи невдалих спроб комунікантів правильно виявити співвіднесеність семантики та прагматики повідомлення.

Література

1. Алиференко Н.Ф. Современные проблемы науки о языке / Н.Ф. Алиференко. – М. : Флинта : Наука, 2005. – 416 с.
2. Бацевич Ф.С. Основы комунікативної лінгвістики / Ф.С. Бацевич. – Київ : Видавничий центр "Академія", 2004. – 344 с.
3. Донець П.М. Національно-культурна специфіка дискурсу / П.М. Донець // Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен. – Монографія. – Харків : Константа, 2005. – С. 198-233.
4. Касавин И.Т. Текст. Дискурс. Контекст. Введение в социальную эпистемологию языка / И.Т. Касавин – М. : "Канон"-РООИ "Реабилитация", 2008. – 544 с.
5. Кобозева И.М. Лингвистическая семантика / И.М. Кобозева. – М. : Едиториал УРСС, 2004. – 352 с.
6. Олешков М.Ю. Основы функциональной лингвистики: дискурсивный аспект / М.Ю. Олешков. – Нижний Тагил : Нижнетагильская государственная социально-педагогическая академия, 2006. – 145 с.
7. Олянич А.В. Презентационная теория дискурса / А.В. Олянич. – Монография. – М. : Гнозис, 2007. – 407 с.
8. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми / О.О. Селіванова. – Полтава: Довкілля-К., 2008. – 712 с.
9. Формановская Н.И. Речевое общение: коммуникативно-прагматический поход / Н.И. Формановская. – М. : Изд-во "Русский язык", 2002. – 216 с.
10. Эрвин-Трипп С.М. Язык. Тема. Слушатель. Анализ взаимодействия / С.М. Эрвин-Трипп // Новое в лингвистике. – Социолингвистика. – Вып. VII. – М. : Прогресс, 1975. – С. 336-362.

Герасимів Л.Я.

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Науковий керівник – канд. філол. наук, доц. Тронь А.А.

ШИРОКОЗНАЧНІ ДІЄСЛОВА ЯК КОМПОНЕНТИ ФРАЗЕОМАТИЧНИХ КОМПЛЕКСІВ

Завдяки аналітичній природі англійської мови дієслова широкої семантики посідають важливе місце у її мовній системі, адже зі своєю схильністю до семантичного узагальнення вони використовуються для виконання граматичних та синтаксичних функцій. У складі фразеоматичних комплексів типу *to have a look*, *to give a smile* тощо широкозначні дієслова "не тільки заповнюють прогалини в процесуальній і абстрактній лексиці, але й збагачують мову способами вираження тонких смислових дефініцій і оцінок за рахунок поєднання в їх семантиці двох смислових шарів – лексико-граматичного і конотативного" [4, с. 189].

Широкозначні дієслова не тотожні багатозначним дієсловам, які містять декілька понять із різною денотативною співвіднесеністю. Широкозначне дієслово має єдине значення з широкою поняттєвою основою, відзначається синкретизмом, поліденотативністю, поліфункціональністю та синсемантизмом.

Найпоширенішими широкозначними дієсловами є *do*, *give*, *get*, *have*, *keep*, *make*, *put*, *take*, тобто дієслова, які у лексикографічних джерелах мають велику кількість значень своїх лексичних варіантів, при цьому інваріантне значення яких часто не описане. Ці дієслова спочатку мали своє конкретне значення, проте з плином часу та в результаті процесу узагальнення у сучасній англійській мові набули своїх широких значень. Це відбулося внаслідок перегрупування сем у процесі формування вторинного зв'язаного значення, при цьому комбінування сем здійснюється у напрямку абстрагування семантики дієслова.

Значення широкозначних дієслів відмінні одне від одного і є інваріантними, незалежно від того, чи бере участь дієслово широкої семантики у формуванні фразеоматичного комплексу.